

IVO ANDRIĆ • Drina Köprüsü

Na Drini Ćuprija

© 1999 Zaduzbina Ive Andrića

İletişim Yayınları 605 • Dünya Edebiyatı 130

ISBN-13: 978-975-470-782-3

© 2000 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-16. BASKI 2000-2013, İstanbul

17. BASKI 2014, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Tansel Tüzel

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İVO ANDRIÇ

Drina Köprüsü

Na Drini Ćuprija

SIRPÇADAN ÇEVİRENLER
Hasan Âli Ediz - Nuriye Müstakimođlu

IVO ANDRIĆ 9 Ekim 1892'de Bosna-Hersek'te Travnik yakınlarındaki Dolac köyünde, orta sınıf bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşta babasını kaybeden Andrić, teyzesinin yanına Vişegrad'a taşındı. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra 1903 yılında annesinin yanına döndü. Ortaöğrenimine Saraybosna'da başlayan Andrić, ilk şiirini on dokuz yaşında yazdı. 1913'te Zagreb Üniversitesi'nden Viyana Üniversitesi'ne geçiş yaptı. 1918'te şiirlerini *Ex Ponto* adlı kitabında derledi. Bu eserini 1920'de *Nemiri* (Huzursuzluklar) izledi. Eserlerinde, 20. yüzyılın başlarındaki Bosna'dan yola çıkarak, tüm insanlığın sorunlarını işledi. 1924'te Slav kültürü ve edebiyatı alanındaki öğrenimini tamamladı ve "Osmanlı Yönetimindeki Bosna-Hersek'te Kültür Yaşamı" konulu doktora tezini verdi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ülkesinin özgürlüğü için mücadele etti. Milliyetçi etkinliklerinden dolayı Avusturya-Macaristan yetkilileri tarafından bir süre gözaltında tutuldu. 1924 yılında Yugoslav Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı. Budapeşte, Madrid, Cenevre ve Berlin'de dış görevlerde bulundu. 1920-1930 yılları arasında, hikâyelerini derlediği kitaplar yayımlandı. İlk derlemesiyle Slav Royal Akademi ödülüne layık görüldü. 1926'da aynı akademiye üye olarak seçildi. 1941'de Nazilerin Yugoslavya'yı işgal etmesiyle başlayan süreçte inzivaya çekildi ve İkinci Dünya Savaşı yıllarını yazarak geçirdi. Bu dönemde *Drina Köprüsü*, *Travnik Günlüğü* ve *Gospodica'yı* (Saraybosnalı Kadın) yazdı. Savaşın sona *Nove pripovetke* (Yeni Hikâyeler, 1948) ve *Uğursuz Avlu* (1954) adlı kitapları yayımladı. Bosna'nın tarihini anlattığı romanı *Drina Köprüsü* ile uluslararası üne kavuştu. 1949 yılında Yugoslavya Federal Meclisi'ne Bosna temsilcisi olarak seçildi ve Yugoslav Yazarlar Birliği'nin başkanlığını yürüttü. 1961'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı ve bu ödül edebiyat dünyasında özel olarak *Drina Köprüsü*'ne verilmiş gibi kabul edildi. Aynı yıl, Yugoslavya'da her sene verilen Hayat Boyu Başarı ödülüne layık görüldü. 1975'te Belgrad'da hayatını kaybetti. Ömer Paşa ölümünden sonra 1977 yılında yayımlandı.

*Hasan Âli Ediz ve
Nuriye Müstakimođlu'nun anısına...*

İLETİŞİM YAYINLARI

DRINA KÖPRÜSÜ VE İVO ANDRIÇ ÜZERİNE

Drina Köprüsü adlı eseriyle Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan İvo Andriç, uluslararası ün salmış Yugoslav yazarlarından biridir.

İvo Andriç, 1686-1851 yılları arasında Bosna eyaletinin merkezi olan Travnik kasabasında, 10 Ekim 1892 tarihinde doğdu. Çok küçük yaşta babasını kaybetti. Genç yaşta dul kalan ve Vişegradlı olan annesi, küçük İvo'yla birlikte Vişegrad'taki ailesinin yanına gitti. Böylece İvo Andriç çocukluğunu, delikanlılık çağının bir bölümünü, romanına konu olan olayların geçtiği Drina ırmağı kıyısındaki bu küçük kasabada geçirdi. İlk ve ortaöğrenimini ise Viyana, Zagreb, Krakow ve Graz üniversitelerinde yaptı. Bu üniversitelerde felsefe, Slav tarihi ve edebiyatı okudu.

İvo Andriç daha üniversite sıralarında politikayla ilgilenmeye başladı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları içinde yaşayan Slav ulusunun kurtuluşunu ve birliğini sağlamaya çalışan devrimci gençlik örgütüne girdi. 1914 Haziranı'nda Avusturya Velihtı Ferdinand, bu örgüte bağlı gençlerden biri tarafından Saraybosna'da öldürüldü. Bu örgüte bağlı birçok Sırp genci gibi, İvo Andriç de bu olayla ilgili olarak tutuklandı. Bir yıl kadar tutuklu kaldıktan sonra sürgüne gönderildi. 1917 yılında çıkarılan aftan yararlanarak, yarıda kalmış olan üniversite öğrenimini tamamladı. 1918 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanarak Yugoslavya devleti kurulunca, İvo Andriç meslek olarak hariciyeciliği seçti. İkinci Dünya Savaşı'na kadar çeşitli ülkelerde

konsolosluk ve elçilik yaptı. 1934'te Yugoslavya'nın Berlin Büyükelçiliği'ne atandı. Bu görevi 1941 yılına, yani Almanların Yugoslavya'yı istilasına kadar sürdürdü.

Ivo Andriç 1918 yılında yayınladığı *Hapishane Anıları*'yla yazı hayatına girdi. 1919'da lirik bir nesir kitabı çıktı. 1920'de ise ilk hikâyesi olan *Ali Cercelez'in Yolu*'nu yayınladı. Bunu birçok hikâye kitabı izledi.

Ivo Andriç en önemli, en olgun eserlerini resmî görevinden ayrıldıktan sonra yazdı. Ona ün kazandıran *Travnik Kronika*, *Drina Köprüsü*'yle, *Matmazel* adlı üç büyük eseri 1945'te yayınladı. Eserlerinden çoğu, özellikle *Drina Köprüsü*'yle *Travnik Kronika* başta Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca olmak üzere bütün dünya dillerine çevrildi.

Büyük bir sanatçı, ince bir psikolog olan Ivo Andriç, eserlerinin çoğuna konu olarak doğup büyüdüğü Bosna'yı seçmiştir. Bu eserlerinde Bosna'nın Osmanlı egemenliği altına girişinden bugüne kadar geçen olayları, şehirlerini, kasabalarını, efsanelerini, masallarını, ülkülerini, tutkularını anlatmıştır.

Travnik Kronika: Ivo Andriç'in en önemli eserlerinden biri olan *Travnik Kronika*'da, Napolyon tarafından bu küçük Boşnak kasabasına gönderilen Fransız Konsolosu, onun siyaset ve ticaret alanındaki çalışmaları, bu ilkel kasabada karşılaştığı zorluklar, tehlikeler, Avusturya Konsolosu'yla rekabeti, Franciscain papazlarıyla birlikte Türk devlet otoritesine karşı çevirdiği dalavereler anlatılmaktadır.

Matmazel: Ivo Andriç'in öteki eserlerine hiç benzemeyen, Balzacvari bir romandır. Ama Andriç bu eserinde de psikolojik gücünü göstermekten geri kalmamıştır. Eserin konusu kısaca şöyledir: Saraybosnalı bir genç kızda, babasını iflasa sürükleyen felaket karşısında büyük bir ruh değişikliği olur. Kısa bir zaman sonra bu kız cimri, insan düşmanı, tefecilik yapan bir kişi olarak karşımıza çıkar. Gitgide insanlardan uzaklaşır, tek başına yaşamaya başlar. Nasıl öldüğü de, kitabın sonuna kadar bir bilmece olarak kalır.

Drina Köprüsü: Yazarın en önemli, en ünlü eseridir. Bu nefis roman Yugoslavya'da on beş kez basılmış, ülkemizde birinci baskısı iki buçuk ay gibi kısa bir sürede tükenmiştir.

Drina Köprüsü'nün gerek ülkemizde, gerek başka ülkelerde böyle bir başarı sağlaması, hele 1961 Nobel Ödülü'nü kazanması hiç de boşuna değildir. Eserde anlatılan olaylar gerçi küçücük bir kasabada; Vi-

şegrad kasabasında geçer, ama bu kasaba rastgele bir kasaba değildir. O zamanlar her ikisi de Osmanlı İmparatorluğu'nun birer eyaleti olan Sırbistan'la Bosna-Hersek sınırı üzerinde, Doğu'yla Batı'yı birleştiren ya da ayıran Drina Irmağı kıyısındadır. Bundan ötürü de, Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü zamanında Vişegrad kasabasında, bu ırmağın üzerine kurulan köprü, yüzyıllar boyunca Doğu'yla Batı arasında alışverişini sağlamış, birçok ilginç ve büyük olaya sahne olmuş ya da bu olaylara tanıklık etmiştir.

İşte Ivo Andrić romanının başlıca kişisi olarak bu köprüyü seçmiş, köprünün tanık olduğu üç yüz elli yıllık tarih olaylarını da âdeta mizanzen olarak kullanmıştır. Ama bunu yaparken kuru, yavan bir kronikçi gibi davranmamış, usta bir anlatımla eserine doğup büyüdüğü bu bölgenin masallarını, efsaneleri, gelenek ve göreneklerini katmayı unutmamıştır. Böylece *Drina Köprüsü*'nde, köprünün yapılışı, Sırbistan isyanları, kolera salgınları, su baskınları, Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından işgali, bu bölgeye demiryolu getirilişi, 1912 Balkan Savaşı, 1914 Hazi-ranı'nda Avusturya veliahtı Ferdinand'ın Sırp bir genç tarafından öldürülmesi, Avusturya-Sırbistan Savaşı, köprünün dinamitle atılması gibi büyük tarihsel olayların yanı sıra, istemediği bir delikanlıya verildiği için kendini bu köprüden azgın Drina'ya atan güzel Boşnak kızı Fato'nun acıklı serüveni, kumarcı Glasiçanın'ın yarı gerçek, yarı masal halinde anlatılan kumar tutkusu, tekgöz Salko'nun gazinocu Lotika'nın yaşamları da yer almıştır.

Büyük bir sanatçı olan Ivo Andrić, gerçek bir hümanisttir. Bundan ötürü de, çeşitli dinlerin ve soyların kaynaştığı bu bölgede en küçük bir din ve ırk ayırımı yapmadan, anlattığı olaylarda yer alan bütün kişilere eşit bir sevgi ve ilgi göstermiştir. Ivo Andrić'in eserlerine uluslararası bir nitelik veren de bu olsa gerek.

Gerçekten de Ivo Andrić'in eserlerinin değil her sayfasında, her satırında bile derin bir insan sevgisi görmek mümkündür. Bunun içindir ki, yazar romanlarında yer verdiği kötü kişileri bile yermeye kıyamamış, bu işi kendi ağızlarıyla, yine onlara yaptırmıştır. Bunun doğal sonucu olarak Ivo Andrić, romanında gerçekçi ve tarafsız kalmayı bilmiştir. Gerçi romanda insanları diri diri kazığa geçiren Âbid Ağa gibi zalimlere yer vermiştir. Ama bu olayların 16. yüzyılda (1570) geçtiğini, o çağlarda dünyanın her yerinde insanları kazığa geçirmek ya da diri diri

ateşte yakmak gibi olaylara bol bol rastlandığını düşünürsek, bu olayda olağanüstülük görmeyiz. Kaldı ki, Âbid Ağa'nın bu tutumu, zalimce davranışları Osmanlı Sarayı'nca da hoş karşılanmamış, kendisi geri alınarak yerine Arif Bey gibi yumuşak, dürüst bir kişi gönderilmiştir. Böylece Andriç bu olayda da tarafsızlığını elden bırakmamış, Âbid Ağa gibi bir zalimin karşısına Arif Bey gibi dürüst bir insanı çıkarmayı ihmal etmemiştir.

1803 Sırp ayaklanması sırasında köprünün üzerinde, Yelisey adlı deli bir dervişle Mile adlı saf bir köylünün başları kesilmişti. Ivo Andriç bu olayın günün koşullarında doğal sayılması gerektiğini, buna benzer bir başka olayla çok güzel anlatmıştır. 1914 yılında Bosna'da Avusturya velihtı bir Sırp genci tarafından öldürülünce Avusturya, Sırbistan'a savaş açtı. Avusturyalı yetkililer sınır bölgesindeki Sırlara gözdağı vermek için düşmana ışıkla işaret verdikleri iddiasıyla (işaret vermenin bile ne olduğunu bilmeyen) sınır köylerinden üç Sırpı suçsuz olmalarına bakmadan asmaktan çekinmemişlerdir.

Eserde Saraybosna'daki çeşitli ulusların, din ve ırk ayrılıklarına bakmadan, dışarıdan ya da içeriden bir kıskırtma olmadıkça, nasıl kardeş gibi geçindiklerini anlatan çok canlı bölümler vardır. İşte Molla İbrahim'le Rahip Nikola... Biri Müslüman, öteki de Ortodoks Sırp cemaatinin ruhani lideri... Rahip Nikola gençliğinde Vişegrad Müslümanlarıyla arası açılıp da gizlenmek, Sırbistan'a kaçmak zorunda kalınca, o zamanlar kasabada babası çok hatırlı bir kişi olan Molla İbrahim ona yardım etmiştir. Daha sonraları kasabadaki kargaşalık yatışınca, Müslümanlarla Ortodokslar arasındaki ilişkiler de düzelmiş, artık yaşını başını almış olan bu iki adam arasında da bir dostluk başlamıştı. Şakayı seven kasabalılar, iyi anlaşılan kişilerden söz ederlerken, "Papazla Hoca gibi sevişiyorlar," derlermiş... Bu söz o bölgede bir atasözü gibi yerleşip kalmıştır.

Zaten birçok konuda anlaşılan bu ruhani liderlerin ikisi de ileri düşünceli kişilerdir. Romanda Rahip Nikola'nın görüşlerini belirten şöyle bir bölüm var: Zalim bir oyuna kurban olan Avusturya ordusu erlerinden Galiçyalı Fedun bu acıya katlanamaz, canına kıyar. Bununla ilgili olarak ortaya önemli bir sorun çıkar: Fedun intihar ettiğine göre Hıristiyan mezarlığına gömülebilir mi? Rahip Nikola, Uniat mezhebinden birinin günahını bağışlayabilir mi?

Bu işle görevlendirilen Avusturyalı bir subay Nikola'ya başvurur. Bu sıralarda artık iyice yaşlanmış olan Rahip Nikola'nın Yoso adlı bir yardımcısı vardır. Rahip Nikola düşüncesini söylemeye fırsat bulmadan Yoso atılır. Bunun eşine rastlanmamış bir olay olduğunu, Fedun'un Hıristiyan mezarlığına gömülmesinin hem kilise yasalarına, hem geleneklere aykırı bulunduğunu, ama intihar ettiği sırada aklının başında olmadığı kanıtlanacak olursa belki bir şey yapabileceğini söyler. Rahip Nikola hemen yerinden doğrulur, kısaca "Bir felaket oldu mu, ortada kanıtlanacak bir şey kalmaz," der. "Kim akli başındayken canına kıyabilir? Kim onun bir dinsiz gibi, bir rahibin yardımı olmadan bir duvarın dibine gömme sorumluluğunu üstüne alabilir? Haydi gidin, mösyö!.. Ölüyü hazırlamalarını emredin ki, onu hemen gömelim. Hem de mezarlığa... Başka yere değil. Günahlarını ben affedeceğim."

Avusturyalı subay gittikten sonra Rahip Nikola'nın çömezine söylediği şu sözler ne kadar anlamlıdır: "Onun günahlarını neden affetmeyecekmişim? Hayatında mutsuz oluşu yetmiyor mu ki!"

Ivo Andriç'in eserinde, buralara geldiği zaman erişilmez bir yükseklikte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan nedenleri de açıkça görmek mümkündür: Viyana, Zagreb, Krakow, Graz üniversitelerinde okuyan ve yaz tatillerini geçirmek üzere kasabalarına dönen Vişegradlı Sırp gençleri, ılık yaz gecelerinde, köprüde günün en ileri felsefe akımlarını tartışırken, romanın başlıca kişilerinden biri olan Ali Hoca, Müslümanlar arasında, Avusturyalıların kasabaya getirdikleri suyun "ne içmeye, ne de abdest almaya elverişli" olduğunu yaymaya çalışmakta, başta demiryolu olmak üzere kasabada yapılan bütün yenilikleri yermektedir.

Sosyal, politik ve ekonomik olayları çok iyi değerlendirmeyi bilen Andriç, Avusturyalıların Bosna'daki tutumlarını, Osmanlı yönetimiyle Avusturya yönetimi arasındaki farkı birkaç satırla ne güzel anlatıyor:

"Yeni yönetim iyi bir sistem kurmuş, Osmanlı yönetiminin insanların cebinden zorla çektiğini, acısızca ve kimseyi sarsmadan çekip alıyordu. O kadar ki, halk ödediği vergilerin farkında bile olmuyordu. Böylece Avusturyalılar, belki Osmanlılar zamanından daha fazla para çekiyor, ama daha kolay, daha çabuk ve güvenilir biçimde yapıyorlardı."

Ivo Andriç, Avusturya işgalinin ve yeni yatırımların doğurduğu enflasyon tablosunu şöyle anlatmaktadır:

“Demiryolunun yapılışı sırasında halk ilk olarak bunun, işgal yıllarının kaygısız, kolay ve açık kazancına benzemediğini anlamıştı. Bu son yıllar içinde eşya ve erzak fiyatlarında hayli yükselme olmuştu. Fiyatlar yükseliyor, bir daha da inmiyordu. Kâh daha uzun, kâh daha kısa süre sonra tekrar bir yükselme oluyordu. Para kazanılıyordu, gündelikler dolgundu, ama yine de kazanç ihtiyaçtan yüzde yirmi eksikti. Bu her gün sayısı artan bir sürü insanın hayatını zehirleyen, çılgın ve sinsi bir oyundu... İşgalden hemen sonra zengin olmuş patronlar, aradan on beş, yirmi yıl geçmeden fakirleştiler. Çoğunun oğlu şimdi başkalarının yanında çalışıyordu. Tabii yeni gelenler arasında da para yapanlar vardı. Ama para, sonunda insanın avucunu boş, namusunu da kirlenmiş olarak bulduğu bir hayal oyunu gibi onların avucundan da akıp gidiyordu.”

Birçok dile çevrilmiş olan *Drina Köprüsü*'nün en başarılı çevirisinin dilimize yapılan çeviri olduğuna inanıyoruz. Çünkü eserde kimisi olduğu gibi alınmış, kimisi de Sırp fonetiğine uydurulmuş yüzlerce Türkçe söz yer almış bulunuyor. Yalnız yazarın, kitabın sonunda alfabetik olarak sıraladığı bu tür sözcüklerin sayısı iki yüz on sekizdir. Yazarın, belki de Sırplaşmış saydığı için, eserde geçtiği halde bu sözlüğe koymadığı Türkçe sözcüklerin sayısı ise yüzü geçmektedir. Eserin başka dillere yapılan çevirisinde, bu Sırplaşmış Türkçe sözcüklerin anlamına ya hiç yer verilmemiş ya da gerçek anlamından uzak verilmiştir. Birçok romantik Boşnak türküsünün “Akşam geldi...” gibi Türkçe sözlerle ya da “Hayli zaman oldu görmedim ben” gibi Türkçe mısralarla başladığı çok görülmektedir. Eserin başka dillere yapılan çevirisinde, bu türkülerin anlamı da yeterince belirtilmemiş bulunuyor.

Konusu dikkate alınır, *Drina Köprüsü*'nün Türk okurları için neden ayrı bir değer, ayrı bir özellik taşıdığı kolayca anlaşılır.

Drina Köprüsü, bir yandan dört yüz küsur yıl kader birliği ettiğimiz Bosna'yı ve Bosnalıları, öte yandan bugünkü Yugoslavya'nın en büyük yazarlarından biri olan İvo Andriç'i tanımamıza yardım ederse, ne mutlu!..

Hasan Âli Ediz
6 Eylül 1962

YAYINEVİNİN NOTU: Metin içinde (*) ile gösterilen ve sayfa sonlarında açıklamaları yer alan notlandırmalar Hasan Âli Ediz'e aittir.

I

Drina,* daha çok, sarp dağlar arasındaki dar boğazlarda ya da derin uçurumlar içinde akar. Ancak birkaç yerinde kıyıları geniş vadiler halinde açılır, kâh bir kıyısında, kâh her iki kıyısında insanların yaşamasına ve tarıma elverişli bazen düz, bazen dalgalı ama bereketli ovalar meydana getirir.

Bu ovalardan biri de burada, tam Drina'nın Butko kayalarıyla Uzanviçka dağlarının arasındaki dar boğazdan ani bir dirsek yaparak meydana çıktığı noktada, Vişegrad'da** başlar.

Bu yerde Drina'nın çizdiği açılı öylesine dar, iki yandaki dağlar da öylesine sarp, dik ve birbirine yakındır ki adeta tek parça bir dağ yığını gibi görünür, ırmak sanki karanlık bir duvardan fıskırıyormuş izlenimini verir. Ama, dağlar birdenbire ayrılarak biçimsiz bir anfiteatr şeklini alır. Ne var ki, bunun en geniş yerinde bile çapı kuşbakışı yirmi beş kilometreyi geçmez.

(*) Drina: Sava Irmağı'nın en büyük koludur, biri Durmitor, öbürü Komovi dağlarından çıkan Piva ile Tara akarsularının birleşmesinden meydana gelmiştir. Güneyden kuzeye doğru 333 kilometrelik bir alandan geçen Tara da hesap edilirse, 461 kilometreyi bulur. Çok meyilli bir toprakta aktığı için, su, trafiğe elverişli değildir. Odun kütüklerini yüzdürmekte çok kullanılır. Drina üstünde, Zvornik civarında, 1955'te, büyük bir elektrik santrali kurulmuştur.

(**) Vişegrad, Drina ile Rzav'ın birleştiği yerde büyük bir kasabadır. Orta çağlarda stratejik değeri vardı.

O kapalı gibi duran sarp ve siyah dağlar arasından, yeşil köpüklü sularıyla Drina'nın bütünü heybetiyle meydana çıktığı yerde büyük bir köprü yükselir. Zarif bir biçimde oyulmuş, geniş aralıklı on bir kemerin üstünde yükselen bu köprüden başlayarak, toprağı inişli çıkışlı yelpaze biçiminde bir ova uzanır, küçük bir kasaba olan Vişegrad'la dolaylarını içine alır. Küçük tepelerin yamaçlarında serpilmiş köyler, tarlalar, otlaklar, etrafı çevrilmiş eriklikler ve seyrek çam korulukları göze çarpar. Ufkun sonundan bakılınca, insana sanki, yalnız yeşil Drina değil, tepesindeki güneşle, üzerindeki bitkilerle bütün bu ışıklı, ekilmiş topraklar da, beyaz köprünün geniş kemerlerinden akıp yayılıyorymuş gibi gelir.

Köprüden başlamak üzere ırmağın sağ kıyısında, bir bölümü yamaçta, bir bölümü ovada olmak üzere, çarşı ile kasabanın merkezi bulunur.

Köprünün öbür yakasında, sol kıyısında, boylu boyunca Maluhino ovası uzanır ve Sarayevo'ya giden yolun çevresine serpilmiş evleriyle ayrı bir mahalle meydana getirir. Böylece Sarayevo'ya giden yolun iki parçasını birleştiren köprü, kasabayı da dış mahallesine bağlar.

Burada "bağlar" kelimesi; güneş sabahları, biz insanların çevremizi görmemiz ve işlerimize gitmemiz için doğar, akşamları da uyuyarak günün yorgunluğunu dindirmemiz için batar; dediğimiz zamanki kadar bir gerçeğin anlatımıdır.

Çünkü değerli bir eser ve eşsiz güzellikte olan bu yapı, daha zengin, ticaret bakımından daha gelişmiş şehirlerde bile bulunmayan bu köprü (eskiden böylesi koca İmparatorluk'ta ancak iki tane var derlerdi) Drina'nın yatağı üstünde güvenilir, temelli biricik geçittir, Bosna'yı Sırbistan'a, oradan da daha uzaklara, Osmanlı İmparatorluğu'nun öteki bölgelerine, hatta ta İstanbul'a kadar bağlayan biricik bağıdır. Önemli, büyük köprülerin iki yanında ve bağlantı noktalarında bulunan küçük kasabalarla dolaylarının gelişip genişlemeleri pek tabiidir. Böylece zamanla burada da köprünün iki yakasında evler, binalar çoğaldı. Kasaba köprü sayesinde yaşadı ve sağlam bir kökten güç alır gibi büyüdü.

Kasabanın tablosunu tamamlamak, köprü ile olan ilişkisini iyice anlatmak için şunu da söylemek gerekir ki, kasabada başka köprü ile bir başka akarsu daha vardır. Bu, tahta bir köprüsü olan Rzav ırmağıdır. Kasabanın sonlarında Rzav, Drina'ya dökülür. Onun için kasabanın merkezi ve en kalabalık yeri, biri büyük ötekisi küçük, iki ırmak arasında bir dil gibi uzanan kumlu topraklarda toplanır. Irmakların birleştiği yerde kasabanın merkezi kurulurken, dağınık yazlıkları da köprünün öte yanında, Drina'nın sol, Rzav'ın sağ kıyısında uzanır. Kasaba su üstüne kurulmuştur. Kasabada başka bir köprü ile başka bir akarsu daha bulunduğu halde, "köprü üstünde" sözü hiçbir zaman Rzav'ın üstündeki köprü anlamına gelmez. O, ne bir tarihî, ne de bir özelliği olan, basbayağı tahta bir köprüdür. O yalnız halka ve hayvanlarına geçitlik yapar.

"Köprü üstünde" denince sadece Drina üstündeki taş köprü aklı gelir. Köprünün aşağı yukarı uzunluğu iki yüz elli, genişliği de on adımdır, tam orta yerinde birbirine eşit iki teras biçiminde genişler. Bu teraslar ortadan geçen araba yolunun iki katı genişliğindedir. İşte köprünün bu bölümüne "Kapiya" derler. Üst bölümü gittikçe genişleyen orta sütuna iki yanından yardımcı sütunlar eklenmiş, araba yolunun sağında ve solundaki teraslar bu sütunlara dayanarak, gürüldeyen yeşil suların üstünden heybetle ve zarafetle boşluğa doğru uzanmıştır. Uzunlukları ve genişlikleri beş adım kadar olan bu terasların etrafı köprününkü gibi taş parmaklıklarla çevrilmiştir. Kasabadan gelişte sağdaki terasa Sofa derler. İki basamakla çıkarılır. Etrafı taş sıralarla çevrilmiştir. Parmaklıklar bu sıralara arkalık ödevini görür. Basamaklar, sıralar, parmaklıklar hep aynı beyaz taştan yapılmıştır. Sofa'nın karşısındaki sol teras da aynıdır, yalnız boştur. Sırası falan yoktur. Parmaklıkların orta yerinde insan boyunda bir duvar vardır. Onun tepesine mermer bir kitabe konmuştur. Kitabenin üzerine, Türkçe, güzel bir yazı ile manzum olarak köprüyü yaptıranın adı ve yapılış tarihi kazılmıştır. Duvarın dibinde bir çeşme vardır. Suyu, taş bir ejderhanın ağzından akar. Bu terasa, cezveleri, fincanları ve her zaman yanan mangalıyla bir kahveci yerleşmiş-

tir. Sofada oturanlara karşıdan karşıya kahve taşır. İşte Kapiya burasıdır.

Bu kasabada oturanların yaşamı, bu köprü ile Kapiya'sının üstünde, çevresinde ya da onunla ilgili olarak gelişir, akıp gider. Özel ya da genel yaşantıda, her geçen konuda, masallarda, her zaman "köprü üstünde" sözü duyulur. Gerçekten de çocukların ilk gezintileri, ilk oyunları orada başlar. Drina'nın sol kıyısında doğan Hıristiyan çocukları, daha bir haftalık iken köprüyü geçerler. Çünkü vaftiz olmak için onları, sağ kıyıdaki kiliseye götürürler. Hatta, sağ kıyıda oturanlar, yani Müslüman çocukları bile, tıpkı babalarının ve dedelerinin yaptığı gibi, çocukluklarının büyük bir bölümünü köprü'nün üstünde ya da çevresinde geçirirler. Olta ile balık tutarlar, kemerlerin arasında uçuşan güvercinleri yakalarlar, ince bir sanatla oyulmuş bu açık renk taşların zarif çizgilerine gözleri daha küçük yaştan alışmıştır. Onun bütün oymalarını, oyuklarını ezbere bilirler. Aynı zamanda köprü'nün kurulduğu çağ üzerine anlatılan bütün hikâyeleri, masalları da ezbere bilirler.

Bu hikâyeler, hayalle gerçeğin tuhaf bir karışımından doğmuştur. Çocuklar bunları daha hayata gözlerini açtıkları günden beri bilirler, sanki doğarken bu bilgilerle doğmuşlar gibi. Tıpkı dualar gibi, ne zaman öğrendiklerini ya da kimin öğrettiğini hatırlamazlar.

Bilirler ki, bu köprüyü Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa yaptırmıştır ve o, bu köprü ile kasabayı çerçeveyen şu dağlardan birindeki Sokoloviç köyünde doğmuştur.

Bu dayanıklı taş anıtın yapılması için gerekli emri ve parayı ancak bir sadrazam verebilirdi. (Bir vezir, çocuk hayalinde parlak, önemli, korkunç ve karmaşık bir yaratıktır.) Köprüyü Mimar Rade yapmıştır. Sırbistan'da böylesine çok, güzel ve ölmez eser bırakabilmesi için, onun yüzlerce yıl yaşamış olması gerekir. O, kim olduğu bilinmeyen masallaşmış bir üstadır. Toplum ona dilediği, istediği biçimi vermektedir. Çünkü kafayı birçok adla yormak, fikirce de olsa, birçok kişiye borçlu kalmak hoşlarına gitmez.

Yine bilirler ki, su perisi bu yapıyı daima baltalamıştır. Gün-

düz yapılanları gece bozmuştur. Nihayet sulardan bir ses yükselerek Mimar Rade'ye, Stoya ve Ostoya* adlı biri erkek, biri kız iki kardeş bulup ortadaki sütunların içine ördürmesini öğütlemiş. Hemen bütün Bosna'da bu çocukları aramaya başlamışlar ve onları getirecek olana armağanlar adanmışlar. En sonunda seymenler üçra bir köyde yeni doğmuş ikiz iki kardeş bulup zorla getirmişler. Ama anneleri yavrularından ayrılmak istememiş, yediği dayaklara aldırılmayarak, bağıra çağıra Vişegrad'a kadar arkalarından gelmiş, orda mimarın karşısına çıkmayı başarmış.

Masal, çocukları duvarın içine örmüşler, diye sürüp gider. Çünkü başka türlü olmasına imkân yoktu. Yalnız mimar, onlara acıdığından, annelerinin gelip onları emzirebilmesi için, sütunların arasında geniş boşluklar bırakmış.

Bu boşluklar, sanatla yapılmış yalancı pencerelerdir. Tıpkı kale mazgalları gibi bir şey. Şimdi bu deliklerde yabancı güvercinler yuva yapar. Yüzyılların anısı olarak bu duvardan ana sütü sızmaktadır. Bu incecik beyaz bir sızıntıdır. Ve yılın bir mevsiminde, taşın üstünde silinmez bir iz halinde görünür. (Ana sütü, çocuk düşüncesinde, yakın bir geçmişe bağlı, tadsız, yavan, aynı zamanda vezirler ve mimarlar gibi esrarlı ve belirsiz bir şeydir.) Halk, sütunların üzerindeki bu izleri kazır, bir toz halinde saklayıp sütü olmayan emzikli annelere satar.

Köprünün orta sütununda, Kapiya'nın altında daha geniş bir aralık vardır. Kanatsız bir kapı gibi. Demir bir mazgal gibi bir şey. Bu sütunun içinde büyük, karanlık bir oda bulunduğu ve bu odada bir Arap yaşadığı rivayet edilir. Bunu da çocukların hepsi bilir. Birbirleriyle yarışmasına uydurdukları hayali hikâyelerde bu Arap büyük rol oynar. Kime görünürse o insan ölür. Henüz hiçbir çocuk görmemiştir onu. Çünkü çocuklar ölmezler. Ama, bir gece Hamid'e görünmüş. Astımlı, gözleri kanlı, başı her zaman dumanlı bir hamal olan bu adam, daha o gece ölmüş.

Ashında körkütük sarhoşmuş, ve geceyi sıfırdan aşağı on beş derecede, açık bir gök kubbe altında geçirmiş. Çocuklar, onları hem çeken, hem korkutan bir uçurumu seyrederek gibi ara sı-

---

(*) Bu özel adlar, aynı zamanda "dur" ve "kal" anlamına gelir.

ra bu karanlık aralıktan içeri bakarlar. Bütün dikkatleriyle bakıp bir şey görünce, bağırma sözleşirler. Ağzları açık, gözlerini bu keskin ve karanlık çukura daldırırlar. Merak ve korku içinde titreyerek beklerler. Sonunda yaramaz çocuğun biri (her zaman da böyle biri bulunur) Arap!.. diye bağırarak kaçır ve oyunları bozulur. Aynı zamanda hayal kırıklığına da uğrarlar.

Hele hayalleri güçlü olanlar, şakadan hiç hoşlanmazlar. Çünkü onlar, dikkatle bakacak olurlarsa bir şey görmeyi başaracaklarına inanmaktadırlar. Çocukların çoğu, geceleri rüyalarında bile bu Arapla uğraşırlar. Yanlarındaki anneleri onları uyandırarak bu korkulu rüyadan kurtarır. Onlara bir bardak su vererek Allahın adını tekrarlamalarını söyler. Gündüzki oyunlarında yorgun düşen çocuklar da, nihayet derin bir uykuya dalar. Hiçbir korku çocuklarda kökleşip sürüp gidemez.

Köprünün üst yanında, toprağı kireçli olan o dik kıyıda, iki yuvarlak oyuk görülür. Bu delikler, ikişer ikişer, düzgün aralıklarla devam eder, sanki dev bir atın nal izleriymiş gibi. Bu izler eski kasabanın yukarisından inmektedir, taşlı yokuştan dereye kadar gelmekte, sonra yine öteki kıyıda görülmektedir. Nihayet kahverengi yumuşak toprakta ve bitkiler arasında kaybolmaktadır. Yaz aylarında taşlı kıyıda balık tutan çocuklar bilirler ki, bu izler eski zaman savaşçılarıdır. O devirde yeryüzünde çok iri yapılı yiğitler yaşarmış. Taş henüz sertleşmemiş, toprak gibi yumuşakmış. Bu yiğitlerin atları da kendileri gibi iriymiş. Yalnız bu izler Sırp çocuklar için Şarats'ın* nal izleridir. Kralieviç Marko yukarıdaki eski kalenin zindanından kaçmış ve bir sıçrayışta, o zamanlar köprüsü olmayan Drina'nın öbür kıyısına geçmiş. Müslüman çocukları ise onların Kralieviç Marko'nun atının izleri olmadığını bilirler. (Çünkü bir Hıristiyan piçinin böyle bir gücü ve böyle bir atı nasıl olabilir?)

Bunlar Cercelez Aliya** ile kanatlı kısrağının izleridir. Onun dereyi geçmek için sala ve köprüye ihtiyacı yoktu. En büyük ırmakları, küçük dereler gibi bir sıçrayışta aşardı. Ama Müslüman ve Hıristiyan çocuklar bu konuda hiç kavga etmezlerdi.

(*) Şarats: Ünlü halk türkülerinin kahramanı Kralieviç Marko'nun alaca atıdır.

(**) Cercelez Aliya: Müslümanların masallaşmış bir kahramanı.

Her iki taraf da kendi inancının doğruluğundan emindir. Bir kimsenin inancını ve görüşünü bir başkasının değiştirdiği hiç görülmemiştir. Büyük bir kâse kadar geniş ve derin olan bu çukurların içine, büyük yağmurlardan sonra sular birikir ve tıpkı taş vazolarda olduğu gibi uzun zaman kalır. Yağmur suyu ile dolu olan bu çukurlara çocuklar “kuyu” adını verirler. Ve inançları ne olursa olsun, hepsi de tuttıkları balıkları bunların içine bırakırlar.

Sol kıyıda, hemen yolun üst yanında, oldukça büyük bir tümsek vardır. Sert, kayalı bir toprak yığıdır bu. Bu tümseğin üstünde çelik bir tel gibi sert ve dikenli bir ottan başka ne bir çiçek, ne de bir yeşillik biter. Köprünün çevresinde oynayan çocuklara sınır ve nişan tahtası ödevini görür. Eskiden bu tümsek Radisav’ın mezarı diye anılırdı. O, Sırların bir şefi ve çok güçlü bir insanmış. Sadrazam Mehmet Paşa, Drina’nın üstünde bir köprü yaptırmak üzere adamlarını yollayınca, herkes bu emre boyun eğmiş ve bedava çalışmaya katlanmış. Yalnız Radisav kafa tutmuş ve halkı ayaklandırmış. Drina’nın üstünde bir köprü kurmak isteyen zorluklarla karşılaşacağını bildirmiş. Vezir onu yakalayınca kadar hayli uğraşmış, çünkü bir insan gücünün yetemeyeceği bir güce sahipmiş. Ona ne kama ters edermiş, ne de tüfek. En kalın halatları ve zincirleri bir ip gibi koparır atarmış. Ona bu gücü, üstünde taşıdığı bir tılsım sağlıyormuş. Eğer vezirin adamlarından kurnaz ve sinsî biri çıkıp Radisav’ın uşağını söyletmeseymiş, belki Sadrazam bu köprüyü kurmayı hiç başaramayacaktı. Sırrını öğrenince, delikanlıyı ipek iplerle bağlayıp boğmuşlar. Çünkü taşıdığı muskanın yalnız ipeğe etkisi olmuyormuş.

Kadınlarımız, yılda bir gece bu tümseğin üstüne gökten beyaz bir ışık indiğini iddia ederler. Ve bu, sonbaharda, Hazreti İsa’nın doğumu ile Hazreti Meryem’in göğe çekilmesi arasındaki tarihe rastlamış. Bu masala inansın inanmasın, gökten bu ateşin inmesini bekleyen pek çok çocuk olmuş, ama hiçbiri bir şey görmemiştir. Çünkü daha gece yarısı olmadan, uyuyup kalmışlardır. Oysa, böyle bir şey düşünmeyen birçok yolcu, gece kasabaya gelirken bu tümseğin üstünde beyaz bir ışık görmüş.